

Április 11.

Egy elfeledett nemzeti ünnep sorsa

Mára már szinte feledésbe merült az a tény, hogy száztiz évvel ezelőtt, 1898-ban nemzeti ünnepként emelték április 11-ét, az 1848-as áprilisi törvények megalkotásának emlékére. Az 1848-as forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulója tette szükségsszerűvé, hogy az országgyűlés rendelkezzen a polgári átalakulás, az 1848/49-es forradalom és a szabadságharc emlékééről. 1897-ben az ellenzéki Kossuth Ferenc törvényjavaslatot nyújtott be március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánítása érdekében, ám a forradalmat és szabadságharcot vérbe fojtó uralkodó, azaz az 1867-ben megkoronázott magyar király, Ferenc József személyes érzékenysége való tekintettel, hivatalosan semmiképpen sem lehetett március 15-ét, az 1848-as forradalom emléknapját nemzeti ünnepé emelni. Mindez annak ellenére történt így, hogy március 15-e titokban már a kiegyezést megelőző abszolutizmus éveiben, majd 1867 után nyíltan, a spontán megnyilvánuló nemzeti emlékezés emléknapjává vált. Éppen ezért az 1898. évi V. törvénycikk, mely április 11-ét emelte nemzeti ünnepé, hosszas vajdálás és heves politikai viták eredményeképpen, a dualista államberendezkedéshez méltó kompromisszumos megoldásként került ki győztesen az 1848-as nagy történelmi időkre való emlékezés lehetséges napjainak sorából, s érvényben maradt egészen 1927-ig, március 15-e hivatalos nemzeti ünnepé emeléséig.

Április 11-e nemzeti ünnepé nyilvánítását báró Bánffy Dezső miniszterelnök terjesztette elő. Ez az emléknap ideális megoldásnak ígérkezett a kényes helyzetben, hiszen az áprilisi törvények szentesítettek a márciusi forradalom vívmányait, a polgári átalakulást, ugy anakkor elfogadható volt az udvar szemében is, mivel a törvényeket a Habsburg uralkodóház részéről V. Ferdinánd király is szentesítette, és maga Ferenc József, birodalmi főhercegeként, szintén jelen volt azok pozsonyi kihirdetésén. Ám április 11-e mégsem válhatott igazán nemzeti ünnepé. Hogy miért nem? Talán, mert felülről vezérelt, kijelölt ünnepnap volt, hiányzott a hozzá kapcsolódó érzelmi kötődés, és hagyománya sem volt, szemben március 15-e megünneplésének ekkora már ötven éves múltjával. A hivatalossá vált április 11-i ünnepen csupán a politikai elit, a közjogi méltóságok, valamint a kormánypárt képviselői és magas rangú tisztviselői emlékeztek, a nép utcai demonstrációja és ünneplése továbbra is március 15-éhez kapcsolódott. A dualizmus kezdeti éveiben már kialakult március 15-i megemlékezések helyszínein, elsősorban az egyetemi ifjúság, valamint a közjogi ellenzék, és később, egyre inkább a polgári értékek mentén szerveződő radikális pártok, valamint a szocialisták egymástól elkülönülő ünnepségein, évről évre több ezer fős tömeg vett részt. Annak ellenére, hogy 1898-ban iskolai tanítási szünettel egybekötve elrendelték április 11-e megünneplését, az oktatási intézményekben továbbra is megemlékeztek március 15-e emléknapjáról is, s a kezdeti politikai nyomás elmúltával, az 1898-at követő években az április 11-i megemlékezések fokozatosan háttérbe szorultak március 15-e mellett.

A társadalom civil rétegeire nem lehetett rákényszeríteni a kötelező április 11-i nemzeti ünnepet. Mivel március 15-e megünneplését a hatalom *nem tiltotta* meg, így magánkezdemenyezésből a különféle polgári társaságok és szervezetek akkor ünnepeltek, amikor akartak. Április 11-én a hivatalos köröknek többnyire maradt a középpótlék fellobogozása és a délelőtti istentisztelet a koronázó Mátyás templomban. Bár 1898-ban március 15-e nem lett hivatalos nemzeti ünnep, az ötvenedik évforduló mégis nagy lökést adott az emléknap későbbi nemzeti ünnepé válásához. Egy évvel a felszázadik évforduló után, igaz ellenzéki indítványára, a kormánypárt elfogadta, hogy március 15-ének tiszteletére a képviselőház szüneteltesse ülését.

Március 15-e illetve április 11-e közötti különbségtétel hűen tükrözte a dualizmus rendszeréhez fűződő ellentmondásos közjogi viszonyulást. Az 1898. évi kiemelt, ám feszültségektől terhes március 15-i megemlékezések után, egyre ingerültebbé vált a hangulat a márciusi ünnepnap kapcsán. Fokozatosan felszínre törtek a dualizmus válságjelenségei. Rendszeressé váltak a tömeges elégedetlenkedések és tüntetések. A hivatalos Magyarország kormánypárti képviselői többnyire távol tartották magukat az eseményektől, de az ellenzéki pártok annál inkább kihasználták a rendszerrel szemben támasztott kifogásaik kifejezésére a március 15-i emléknapot. A közjogi ellenzék képviselői nemzeti és függetlenségi jelszavakat hangoztattak, a polgári radikálisok a polgári jogok kiterjesztéséért szálltak síkra, a szocialisták pedig saját eszméiket hirdették.

Kiválóan tükrözi a dualizmus kori Magyarország belpolitikai megosztottságát az április 11-ét nemzeti ünnepé nyilvánító törvény körül kibontakozó heves parlamenti vita. A pártok képviselőinek választatniuk kellett április 11-e illetve március 15-e között. A miniszterelnök szerint a törvényjavaslat kielégítő választ nyújtott Kossuth Ferenc 1897. február 13-án tett előterjesztésére, hiszen abban Kossuth azt indítványozta, hogy a törvényhozás az 1848-as alkotmány létrejöttének fél évszázados évfordulóját

ünnepelje meg, s ő éppen erre tett javaslatot. „*Én azt tartom, hogyha akarjuk – amint hogy akarjuk – hogy a felszázados ünnepély a nemzet ünnepe legyen, olyan ünnep, melyen részt vesz mindenki, a koronától le az utolsó szegény emberig, akkor kell, hogy elfogadjuk azt a napot, amely e tekintetben ellenéteket fel nem idéz, és ez a nap április 11-e.*”¹ Zsigárdy Gyula, a kormánypárt törvényjavaslatának előkészítője szintén azt hangsúlyozta, hogy egyedül április 11-e alkalmas arra, hogy megtestesítse a nemzet összetartását és egyetértését, és a jövőre nézve is biztos alapul szolgáljon. Az ellenzéki Kossuth Ferenc beszédében március 15-c nemzeti ünnepé nyilvánítására tett indítványát azzal indokolta, hogy ez a nap „nemcsak a télelemelő pesti mozgalnak emlékét jelzi. Márciusban fogadták el a Karok és Rendek azt a felirati javaslatot, amelyben össze voltak foglalva a szabadság, az egyenlőség, a népképviselőkre fektetett alkotmányosság s a függetlenség elvei. Március 14-én fogadta el a főrendiház a Karok és Rendek felirati javaslatát és március 15-én indult az 1848-iki országgyűlés küldöttsége Bécsbe, hogy a nemzet egyöntetű akaratát tolmácsolja az alkotmányos király előtt, és március 15-én üttötte a nagyszerű népkarát pecsétjé arra, amit a Karok és Rendek már kiváltak. ... Igaz, hogy a nemzet akarata csak akkor lesz törvény, ha a megszavazott törvényt a király is szentesíti, de a szentesítés csak formalitás, amelyet az alkotmányosság alapszámja szerinti alkotmányos király nem is tagadhat meg.”² Kiváló érvekkel jósolta meg a végül kikényszerített ünnepnap későbbi sorsát. „Engedelmisséget parancsolhat a miniszterelnök úr azoknak, akik tőle függenek, de lelkesedést, meggyőződést azokra, kik tőle nem függenek, és akik, csak szívük sugallatát követik, nem parancsolhat.”³ A Nemzeti Párt vezére, Apponyi Albert gróf a századforduló Magyarországnak feszült belpolitikai helyzetére utalva élesen fogalmazott. A jogegyenlőség, a sajtószabadság, a politikai és polgári szabadság magaslatos elveinek érvényre jutását ünnepelni, midőn minden szabadságnak élvezete és gyakorlása a hatóság kegyes jóindulatától függ, nem alkalmas pillanat. Szerinte „a magabaszállás és a vezeklés ideje a mostani.”⁴ A kormánypárt javaslatát azonban elfogadta, mivel az véleménye szerint az alkotmányos szabadságjogoknak mintegy másodszeri szentesítését jelentette. A legingerültebb ellenzéki beszéd Barabás Béla képviselő szájából hangzott el, aki már azért is március 15-e megünneplése mellett foglalt állást, mert a törvényszentesítés után három nappal ugyanaz a fejedelem szegte meg esküjét és ezzel az áprilisi törvényeket, aki szentesítette azokat, s ezzel véres harcokba kergette a nemzetet. Polónyi Géza, ellenzéki képviselő pedig azt hiányolta, hogy az áprilisi emléknaphoz a nemzetet semmilyen érzelmi kapcsolat nem fűzi. „49 esztendő nemzet tradíció szól amellett, hogy a 48-i korszaknak emlékünnepéül a nemzet a saját szívébe március 15-ét véste be, mi lehet tehát oka annak, hogy midőn ötvenedik évfordulója következik el annak a nagy korszaknak, akkor a törvényhozás legyen az, mely megtagadja a nemzetnek 49 esztendő tradícióját és szembe állítson a nemzettel egy napot, amelyről ugyan még dajkamesében sem emlékezett meg eddig Magyarországon senki.”⁵

A kormánypárt parlamenti főlényének köszönhetően, 1898-ban a képviselőház többsége nyíltan elhatárolódott március 15-étől. Az ötven éves évfordulón az országgyűlés nem tartott szünetet, hanem rendes ülés volt. Ugyan még mindig a nemzeti ünnep körül folyt a vita, közvetve legalább így „emlékeztek” a nevezetes évfordulóra. Április 11-e törvénybe iktatása ellenére azonban, a nemzet részéről a március 15-i emléknaphoz való rokonszenv és érzelmi kötődés végül azt eredményezte, hogy még a korábbi évekkel is látványosabban, fényesebb külsőségek között és hatalmas tömeges részvétel mellett ünnepelték meg a forradalom fél évszázados évfordulóját. A kötődés e naphoz immár ötven éves volt. A vérmékiült 1848-as forradalom változást ígérő fuvallata már 1848. március 15-én örömmámoros hangulatba kerítette a főváros lakóit, akik még aznap esete spontán ünnepeléssel kísérték a nagy eseményt. Az Életképek március 19-i száma arról számol be, hogy este a két testvérváros – Pest és Buda – ki volt világítva, az utcákon felkes tömeg forrongott és harsogta: Éljen a szabadság! Az ablakokból nemzeti lobogók lüggtek alá, melybe a szabadság nevért írták. Március 15-e első évfordulója pedig már a szabadságharc kellős közepén Debrecenben érte a hivatalos magyar kormányt. A forradalom emléknapját még a háborús körülmények között is lelkes ünnepelés kísérte Debrecenben és más vidéki városokban egyaránt.

A szabadságharc leverését és véres megtorlását követő időszakban az 1850-es, majd 1860-as évek abszolutizmusában – leszámítva az 1861. évi március és augusztus közötti, az alkotmányos rend helyreállításának érdekében összehívott országgyűlési időszakot – egészen az 1867-es kiegyezésig nem volt

¹ Az 1896–1901. évi országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. köt. Budapest 1898. 20. old.

² Az 1896–1901. évi országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. köt. Budapest 1898. 10. old.

³ Uo.

⁴ Az 1896–1901. évi országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. köt. Budapest, 1898. 14. old.

⁵ Budapesti Hírlap, 18. évf. 1898. márc. 12. 71. sz. 5. old.

lehetőség nyílt megemlékezni a forradalom emléknapijáról és a szabadságharc hőseiről. Csupán 1860-ban, Ausztria megrendült külpolitikai helyzetének következtében – miután Bécs az 1859. évi háborúban súlyos vereséget szenvedett III. Napóleon Franciaországtól és Piemonttól – rendeztek a pesti diákok nyilvános, utcai felvonulást március 15-e megünneplésére. A fiatalok a Kálvin téri református templomtól a Kerpesi úti temetőbe mentek, hogy megemlékezzenek a 48-as hőskről, itt azonban sor-tűz fogadta őket, melynek során egy elsőéves joghallgató halálos lövést kapott. Három héttel később, az egyetemista, Forinyák Géza temetése a Habsburgok elnyomó rendszere elleni, óriási, néma tömegtüntetésé vált. A tragikus esemény következtében március 15-e jelentősége is megnőtt. Míg a tüntetésen csak néhány száz fiatalember vett részt, addig a temetésen több ezer ember demonstrált. Az éveken keresztül elfojtott nemzeti érzés, az 1848/49-es hősök és kivégzettek iránti gyász együttes, megeléje nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy március 15-e emléknapija megerősödjön és elinduljon a nemzeti ünnepé válás útján. Ilyen előzmények után, az 1867-es kiegyezést követően, elsősorban a diákság és a politikai ellenzék kezdeményezésére, évről évre rendszeressé váltak a március 15-i megemlékezések.

A dualizmusban, az 1867 és 1898 között eltelt 32 év alatt, az 1848/49-es polgári forradalom és szabadságharc eszméire és hőseire való emlékezés már szorosan március 15-e emléknapijához kötődött. Március 15-e ötvenedik évfordulójának megünneplését, a kormánypárt támogatásának hiányában, ismét a közjogi ellenzék szervezte. A Petőfi Társaság Vigadóban rendezte délelőtti disztülését, valamint az esti, Petőfi szobornál tartott megemlékezést leszámítva, minden helyszínen az Országos Függetlenségi és 48-as Párt képviselői tartottak ünnepi beszédet, hangot adva ezzel a közjogi ellenzék politikai véleményének. Az utcai megemlékezések lelkes tömeges részvétellel zajlottak, a korabeli tudósítók szerint Kossuth 1894. évi temetése óta nem volt ennyi ember a pesti utcákon. Am a meghitt megemlékezéseket sorra megzavarták a hivatalos politikai életből kirekesztett szocialista és polgári radikális hangok. A szocialisták (akik egyébként március 14-én külön ünnepltek a városligetben) március 15-én a Nemzeti Lovardában, a Múzeumkertben, a budai honvéd szobornál, valamint az esti Petőfi szobor mellett rendezett megemlékezésen hangos bekiabálásokkal, és a Marseilleuse tünető éneklésével adtak hangot elégedetlenségüknek. Estére pedig elszabadult a pokol. A belvárosban a randalírozók üzleteket és kirakatokat törtek be, a Függetlenségi Kör épülete előtt pedig verekezés tört ki az un. hazafias munkásság és a szocialisták között. A nap végére azonban a rendőrségnek sikerült helyreállítania az utcák nyugalalmát. Az eredmény 39 letartóztatott és tetemes kár.

Mi sem bizonyítja jobban, hogy a hivatalos Magyarország nem osztozott az ellenzék lelkes március 15-i megemlékezéseiben, minthogy több iskolában eltiltották a diákokat március 15-e megünneplésétől.⁶ Ennek ellenére számos tanintézetben alkalmi ünnepségeket rendeztek.⁷ A kormány rendeletének értelmében nem kerültek ki a nemzeti lobogók az állami középületekre, így a Nemzeti Színházra és az Operára sem.⁸ A főváros magánházai azonban ünnepi díszbe öltöztek, még a főúri palotákat is fellobogózták.⁹ Az üzletek nagy részét a kora délelőtti órákban bezárták.

Mi történt ezzel szemben alig egy hónappal később az első április 11-i nemzeti ünnepen? A kényszeredetten nemzeti ünnepé emelt április 11-e nem érte el célját. Ahelyett, hogy egyékváncsolta volna a nemzetet, erősen megosztotta az embereket. Az ifjúság és az ellenzék vonakodott csatlakozni a parancsolt állami ünnephez. A budapesti asztaltársaságok központja április 1-i összejövetelén kimondta, hogy nem vesz részt a központilag szervezett fáklyás felvonuláson. Ugyanígy tett a budapesti tudományegyetem ifjúsága is. Az eset kapcsán a rektor fegyelmi vizsgálatot indított Tóth Ödön, az Egyetemi Kör elnöke ellen, aki összehívta azt az ifjúsági közgyűlést, melyen leszavazták április 11-e megünneplését.¹⁰ Az első hivatalos április 11-i nemzeti ünnep napja éppen húsvét hétfőre esett, ami még inkább megnehezítette az emléknapi rendezvényein a lelkes, tömeges részvételt. A miniszterelnök még 1898 februárjában elrendelte a törvényhatóságokhoz intézett „körlevelében”, hogy április 11-ét minden körülmények között ünnepélyes, hivatalos közgyűlés egybehívásával kell megünnepelni. Ugyanakkor

⁶ Ezi Barabás Béla, ellenzéki képviselő tette szóvá a képviselőház március 11-i ülésén. Budapesti Hírlap, 18. évf. 1898. márc. 12. 71. sz. 9. old.

⁷ A Kis Ujság név szerint is kiemel néhányat az ünneplő fővárosi iskolák közül. Eszerint megemlékezéseket tartottak a IV. és VIII. kerületi főreáliskola, a IX. kerületi felső kereskedelmi iskola, a III. kerületi polgári iskola, Röser János felsőkereskedelmi iskolája, a IV. kerületi felsőbb leányiskola, a VI. kerületi felső kereskedelmi iskola, a piaristák gimnáziuma, a református gimnázium, valamint a Naschütz-féle felsőbb leányiskola növendékei. In: Kis Ujság, 12. évf. 1898. márc. 16. 75. sz. 4. old.

⁸ Budapesti Hírlap, 18. évf. 1898. márc. 16. 75. sz. 1. old.

⁹ Díszben álltak a Károlyi, Esterházy, Andrássy, Zichy, Festetics, Batthyány és Koburg paloták. In: Kis Ujság, 12. évf. 1898. márc. 16. 75. sz. 3. old.

¹⁰ Kis Ujság, 12. évf. 1898. apr. 6. 96. sz. 2. old.

ismerve a közhangulatot, s főként egyes megyék ellenzéki jellegét március 15-e megünneplését nem tiltotta meg, csupán kérte a törvényhatóságok vezetőit, hogy lehetőség szerint április 11-e emléknapját részesítsék előnyben.

Az ünnepnap körül kialakult feszültségek ellenére az első ünnep méltóságteljesen, többnyire botrányoktól mentesen zajlott. A nemzeti ünnep bevezetésének nyomatékot adva április 11-ére az uralkodó is a fővárosba érkezett. A nemzeti ünnep az országgyűlés két házának együttes díszülésével kezdődött délelőtt fél tizenketőkor. Az utcán óriási tömeg várta az országgyűlés épületébe érkező, díszmagyarba öltözött képviselőket. A Függetlenségi Párt képviselői nem jelentek meg. Távollétükkel csendes tiltakozásokat fejeztek ki az erőltetett ünnepnappal szemben. A csendes ellenállás egyébként valójában a dualista rendszer iránti lojalitásukat tükrözte, hiszen parlamenti eszközökkel, napirend előtti felszólalásokkal, házszabályi vitákkal az ünnepi díszülést is ellehetetleníthették volna, ahogy ezt az ünnep kapcsán hangsúlyozták is.¹¹ Az ünnepi ülést a Főrendiház elnöke, gróf Karolyi Tibor nyitotta meg, ezt követően Molnár Antal, a Képviselőház kijelölt jegyzője felolvasta az uralkodóhoz intézendő hódoló felirat szövegét. A felíratot hosszú eljenzés fogadta, majd Szilágyi Dezső, a Képviselőház elnöke szólt néhány szót az ünnepélyes alkalomból. Az ünnepi ülés jegyzőkönyvének felolvasása után a képviselők imponzáns, végtelennek tűnő díszes kocsisorban, az ünneplő pesti polgárság sorfalával övezve a budai várba hajtottak, ahol a trónteremben az uralkodóval való találkozás és ünnepi fogadás pontban egy órára volt kitűzve. Ferenc József megjelenését az alkalomhoz illő viharos eljenzés fogadta. Ezt követően Szilágyi Dezső felolvasta az ünnepi felíratot.¹² A felíratra az uralkodó válaszolt. A válasz szövegét Bánffy Dezső miniszterelnök nyújtotta át a királynak, aki immár ötven évvel az események után, méltatta az áprilisi törvények jelentőségét. Ferenc József az eseményeket fontossági sorrendbe állítva hangsúlyozta, hogy miután a kiegyezés meghozta Ausztria és Magyarország között fennálló közös ügyek alkotmányos rendezését, és a kölesönös védelem szempontjából a Pragmatica Sanction alapuló kötelezettségek is teljesültek, valamint rendeződött Magyarország és társországainak közjogi viszonya, valóban az áprilisi törvények teremtették meg azt az alapot, melyen Magyarország újkori állami léte és szellemi fejlődése nyugszik. A beszéd végén a törvényhozók mind kalapjukat lengetve eljenzették a királyt. A képviselőház hivatalos megemlékezése után, délután négy órakor a főváros is ünnepi közgyűlést tartott. A főpolgármester megnyitóját követően Halmos János polgármester tartott ünnepi beszédet, melynek során Ferenc Józsefet Magyarország legalkotmányosabb uralkodójának nevezte. Beszédét „*Éljen a király! Éljen a királyné! Mindörökké éljen 1848!*” felkiáltással zárta, amit a közönség lelkes tapsa és eljenzése kísért. A dualizmus hivatalos Magyarországnak képviselőinél bekémben megfűrt egymás mellett Ferenc József és 1848. Ezt követően Récnyi Dezső főjegyző felolvasta a királynak másnap küldöttségileg átnyújtott hódolati felirat szövegét. A felírat az 1848. évi áprilisi törvényeket a reformkorban megindult polgári átalakulás beteljesítésének, a népszabadság megvalósulásának tekintette és hangsúlyozta, hogy az uralkodóház és Magyarország közös „alkotásáról” volt szó. Eszerint a dualizmus hivatalos polgári Magyarországa és az uralkodó is „fátylat borított” arra a tényre, hogy 1848-ban Bécs csak kényszer, a birodalomban kítört forradalmak hatására járult hozzá az áprilisi törvények szentesítéséhez, leginkább annak Magyarország és Ausztria kapcsolatát érintő, a későbbi kiegyezés rendszeréhez képest Magyarország számára lazább államjogi kötődést biztosító rendezésének feltételeihez. Valójában 1898-ban, az áprilisi ünnepnap kapcsán, már csak a kiegyezéssel sok szempontból módosított 1848-as

¹¹ Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 13. 102. sz. 2. old.

¹² Részlet a felírat szövegéből: „A nemzet újjászületésének félézázados évfordulóját ünnepelve, törvényben megörökített kegyelettel rójuk le hálánkat az iránt a korszak iránt, amely Magyarországnak a történeti egységét, nemzeti jellegét és államjogi önállóságát megfelelő intézményekkel biztosította. ... Az intézmények emez újjáalkotását a Felséged királyi előde által szentesített 1848-iki törvények valósították meg. A népképviselőre alapított törvényhozói hatalom osztályokra, fajokra, felekezetekre való tekintet nélkül lépett életbe, s ezzel kapcsolatosan alakult meg a végrehajtott hatalom gyakorlására hivatott felsőbb minisztérium. Erdély uniójával és kapcsolt részének az anyaországhoz való visszacsatolásával az ország területi épsége helyreállott. Az egyenlő jogképesség és közös teherviseles elvei alapján az előjogok megszüntetésével a nemzet fiar minden osztályra és nemzetiségre való tekintet nélkül fogadtattak be az alkotmány süncaiba; a nemzet erősebb és nagyobb lett. Szabaddá tétett a sajtó, hogy a nemzet állami és társadalmi boldogulásának céljaira, az új intézményekkel kellően élhessen. A nemzet színei visszaállították ősi jogaikba. ... Kegyeletünk ezen gyakorlása fonalán fel kell ismernünk örök időkre azt a nagy tanulságot is, hogy a nemzet és a király boldogulását csak közös egyetértésük biztosítja. A midőn e tudatban nemzetünk ama dicső korszakának és e korszak alkotóinak emlékét kegyelettel ünnepeljük, elfojhatatlanul tör ki kehlünkben történeti hű ragaszkodásunk és halánk érzete Felséged iránt, mint aki a jogfolytonosság alapjára állott és a nemzettel teljes egyetértésben törvényben jelölté meg fejlődésünknek útját.” In: Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 12. 101. sz. 3. old.

törvények felmagasztosításáról lehetett szó, de az ünnepi örömmámorban a különbségek hangsúlyozására nem került sor.

Az április 11-i nemzeti ünnep látványos tömegdemonstrációját a kormány által szervezett esti fáklyás felvonulás jelentette. A háromezer fáklyavívő fekete kalapban és sötét polgári ruhában jelent meg a gyülekezésre kijelölt belvárosi helyszíneken: az Fiskü téren, a Városház téren és a Kötő utcában. „Altálában emelkedett hangulat uralkodott, csak itt ott hangzott fel egy két aggodalmas hang, hogy a szocialisták nem fogják-e megzavarni az ünnepséget.”¹³ Némi rendezavarás azért így is történt. A belvárosi plébániatemplom tornyából a fáklyásmenetet indító kürtszó elhangzása után néhány elszánt szocialista rázendített a Marsailleise-re, de ez nem zavarta az impozáns menetet, mely a pesti nép érdeklődésétől övezve a korzón át, a Lánchídon keresztül az Albrecht úton a Dísz térre, majd a Szent György utcán keresztül a királyi palota udvarára vonult. „A királyi palota teljes fényvárban fogadta az érkezőket. ... Főnn a tizenegy ablakos fehérterem minden villamos lámpája égett, s a falak aranyos cifrasággal fényltek az enyhe sugárban. A középső ablaknál vörös terítő volt vetve az erkély falára. Mikor mindnyájan elrendezkedtek, jelentést tettek a királynak, s pár perc múlva megjelent az erkélyen lovas tábornoki ruhában, csáköval a fején. A zászlókat háromszor meghajtották, s felzúgott ez: éljen a király! s hangzott arcakadátlan lelkesedéssel. A fáklyákat fölemelték, kalapokkal integettek, miatui a király jóságos arcán a meghatottság nyomával nézte a telkes tömeget és katonásan tisztelgett.”¹⁴ Ezután következett a zenés szerenáda, melynek végén a dalárdák a himnuszt énekeltek. Az ünnepség befejeztével az uralkodó búcsút intett és a fáklyavívők elvonultak. A hivatalos program keretében másnap délelőtt még a főváros törvényhatóságának küldöttsége tisztelgett a királynál, majd délután az uralkodó különvontal visszazutott Bécsbe. Indulás előtt azonban a Nyugati Pályaudvar peronján még egyszer odaszólt a főpolgármesternek: „A tegnapi est fényesen sikerült, nagyon meg vagyok elégedve.”¹⁵

Az első április 11-i nemzeti ünnep a korábbi feszültségek ellenére végül békésen lezajlott. A társadalom döntő többsége lojalisan viselkedett a dualista államrendezkedés és az uralkodó irányába. Csúpan a szocialisták adtak hangot elégedetlenségüknek, de sokkal enyhébb mértékben, mint egy hónappal korábban, március 15-e kapcsán. A márciusi ünnepnapon, nyilván mivel ez az emléknapi mélyebben gyökerezett a társadalmi emlékezetben, hevesebben esaptak össze az indulatok. Azok a politikai és társadalmi körök, melyek március 15-ét részesítették előnyben, az áprilisi nemzeti ünnepen inkább távol maradtak az eseményektől. Mint láttuk, a függetlenségi ellenzéki képviselők nem jelentek meg az országgyűlés ünnepi ülésén, s nem mentek a várba az uralkodó elé hódoló tiszteletüket tenni. Az egyetemi ifjúság sem vett részt az április 11-i rendezvényeken, de ugyanakkor lojalitását mutatta a rendszer iránt azzal, hogy az Egyetemi Kör elnöke felhívásban ítélte el minden olyan tüntetést, mely a hivatalos ünnep megzavarására irányulna, s kérte a diákságot, hogy tartsa távol magát minden esetleges rendezavarástól, és inkább maradjon otthon e napon.¹⁶

Mi lett végül e nagy lendülettel indult április 11-i nemzeti ünnep sorsa? Az ötvenedik évfordulót követően az áprilisi megemlékezések fokozatosan veszítettek jelentőségükből és erejükből. 1899-ben a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium, valamint a főváros tanácsa még leiratban utasította az iskolák igazgatókat a hivatalos ünnep megtartására. Valamennyi tanintézetben tanítási szünetet és iskolai ünnepélyek megrendezését rendelték el. Úgyes kihívóval azonban számos iskola a kötelező áprilisi 11-i ünnepen a szabadságharc jeles napjaira emlékezett. Így például az V. kerületi állami felső leányiskola azzal ünnepelt, hogy testületi kirándulást szervezett az isaszegi esataterre.¹⁷ A hivatalos istentiszteletre minden évben a budavári koronázó Mátyás templomban került sor, ahol megjelentek a kormány képviselői és a magasabb állami hivatalok tisztviselői.¹⁸ Az állami, megyei és városi középületekre, az iskolákra és a színházakra, valamint a konzulátusokra kitűzték az ünnepi lobogókat. A fővárosi hivatalokban azonban, a főpolgármester rendeletére, az első ünnepet követően már nem tartottak szünetet. Az 1899. év tavasza amúgy, a szabadságharc 1849. évi eseményeinek ötvenedik évfordulója kapcsán, számos hazafias megemlékezésre adott alkalmat, ezzel is esökkentve az április 11-i ünnep jelentőségét. Országszerte a szabadságharc 1849. évi győztes csatáira emlékeztek.

¹³ Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 12. 101. sz. 4. old.

¹⁴ Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 12. 101. sz. 4-5. old.

¹⁵ Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 13. 102. sz. 5. old.

¹⁶ Kis Újság, 12. évf. 1898. ápr. 9. 99. sz. 3. old.

¹⁷ Kis Újság, 13. évf. 1899. ápr. 11. 100. sz. 3. old.

¹⁸ Kis Újság, 13. évf. 1899. ápr. 8. 97. sz. 3 p